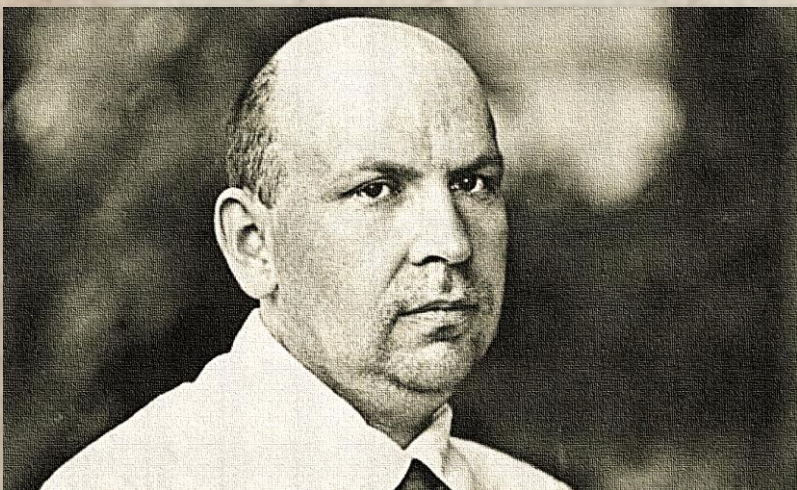

Георгій Нарбут — художник, графік, педагог

В контексті російсько-української війни Вінницька міська рада продовжила перейменування низки міських топонімів, назви яких пов'язані з радянським союзом та російською федерацією. Зокрема нову назву одержала вулиця Трибєєдова (рос. письменник). Меєр на мапі Вінниці з'явилася вулиця Георгія Нарбута, творчість якого стала яскравою сторінкою в українському мистецтві початку минулого сторіччя.

Лише люди, що ближче стоять до мистецького життя, чи до книжної справи – мають ближчу уяву про постать Нарбутову. Мирші кола – лише чули його ім'я. Масам – воно просто невідомо.

*Федір Ернст
український історик-мистецтвознавець*

Георгій Нарбут – український художник, графік, ілюстратор. Георгій Нарбут – це той, хто на початку ХХ століття творив бренд української держави: гроші, абетку, марки, печатки, книжки, дизайн офіційних документів, з під його руки вийшов проєкт герба Української держави.

Йому було лише 34. За досить короткий період Нарбут створив сотні мистецьких творів. Його важко назвати лише графіком чи тільки художником. Він був унікалом свого часу, але мав багатий мистецький досвід, невідомий широкому загалу.

Талановитий український митець лишив по собі багату та різноманітну творчу спадщину. Це – цілий український Всесвіт.

Георгія Нарбута називали одним з найвизначніших графіків сучасності та творцем естетики української державності часів УНР та Тетманату Скоропадського. Його роботи – найяскравіші символи нової української графіки ХХ століття.

АА ББ ВВ ГГ ПП ДД ЕЕ
ЄЄ ЖЖ ЗЗ ИИ ІІ ІІ ЙЙ
КК ЛЛ ММ НН ОО ПП РР
СС ТТ УУ ФФ ХХ ЦЦ ЧЧ
ШШ ЩЩ ЪЪ ЮЮ ЯЯ

Саме його українські шрифти «Narbut» сьогодні використовують графічні дизайнери всього світу, і вони присутні в розкладці шрифтів графічних редакторів чи не у кожного поважного графічного дизайнера.

*Портрет Георгія Нарбута,
автор Борис Кустодієв, 1914 рік*

«Нарбут – це сила нації, що відроджується. Своєю творчістю він дав найбільший доказ, які є творчі сили й можливості в пробудженому народі... Це ж Нарбут увів нам українську графіку в наш портфель через українські банкноти, Нарбут рушив нам листа українською поштовою маркою, Нарбут спинив наше око на українських друках і книжках»

*Павло Ковжун
український графік, маляр і мистецтвознавець*

Родина Харбутів (Георгій третій ліворуч) на порозі рідного дому в селі Харбутівка, яке з 1678 року було родинним маєтком сім'ї.

У 1896–1906 роках навчався у Глухівській чоловічій гімназії, по закінченні якої разом із братом Володимиром (в майбутньому відомим поетом) вступив до Петербурзького університету. 1907 року навчався у приватній студії учениці Лілі Рейна Єлизавети Званцевої. У 1909 році удосконалював майстерність у Мюнхені, в школі Шимона Толлоші. Після повернення до Санкт-Петербурга доєднався до «мистецького об'єднання «Світ мистецтва».

Георгій Харбут належав до старовинного, але збіднілого дворянського роду литовського походження. Його предком був родовитий козак Мусій Харбут. Наприкінці 17 століття він мав млин неподалік Глухова Чернігівської губернії – тепер Сумська область, – навколо якого згодом і утворився родинний хутір Харбутівка. Саме тут 9 березня 1886 року народився Георгій Іванович Харбут.

Початкову художню освіту хлопець здобув самотужки. Перше визнання трапилося 1904 року, коли його малюнки експонувалися в Глухові на сільськогосподарській виставці й були відзначені похвальною грамотою повітового земства.

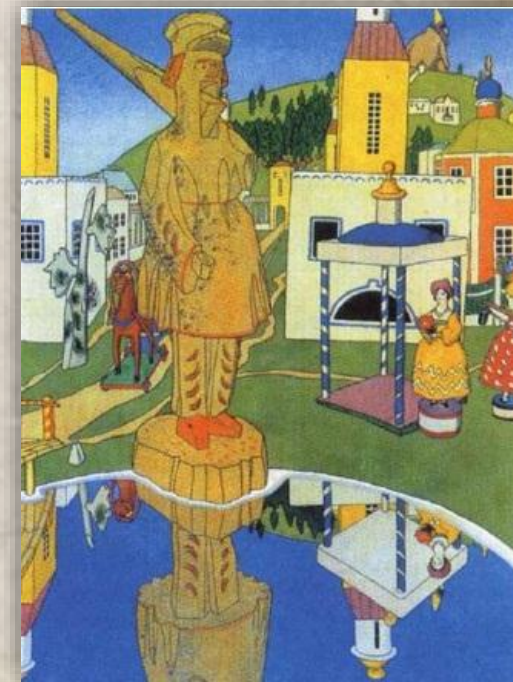
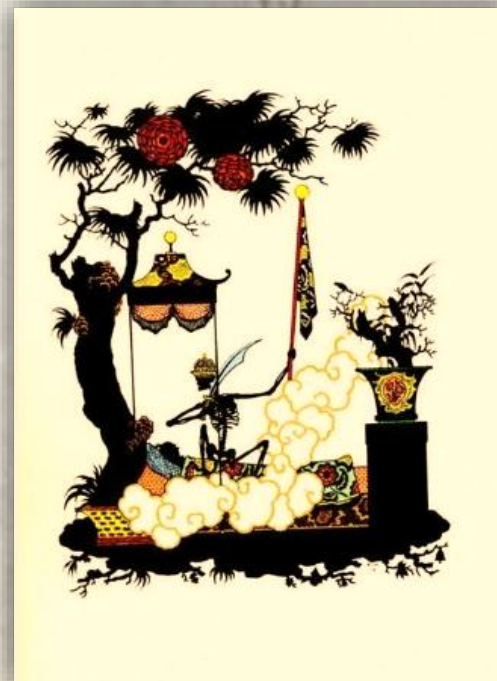
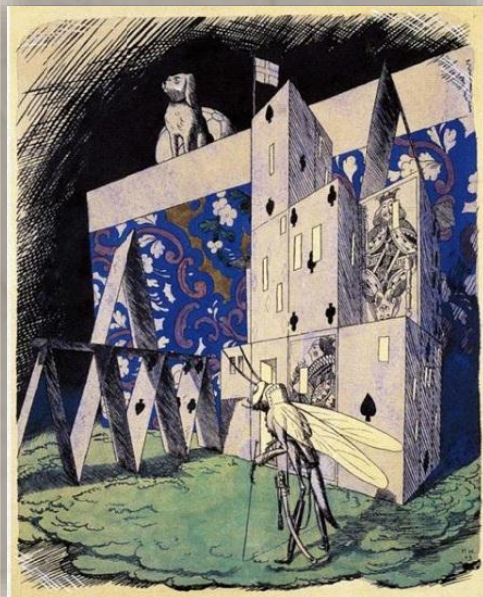
*Георгій Харбут
в молоді роки*

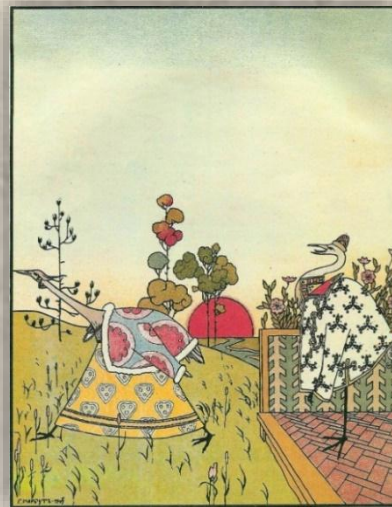
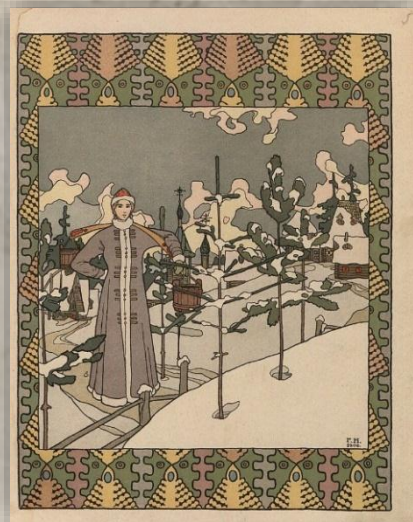

В Петербурзі Георгій Нарбут прожив 10 років та цілком сформувався як художник. Цього можна вважати одним із піонерів дитячої художньої ілюстрації. У період 1910-1912 рр. він займався ілюструванням народних казок та казок Ганса Крістіана Андерсена, байок Івана Крилова, дитячих пісень та легенд.

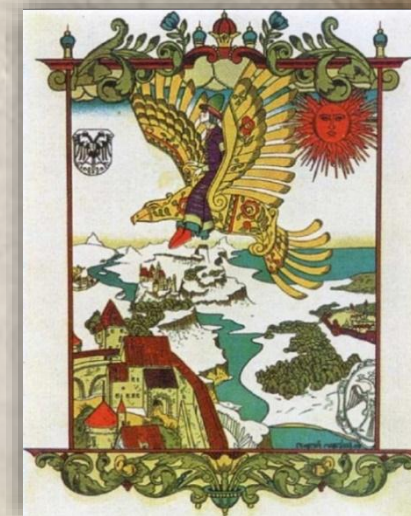
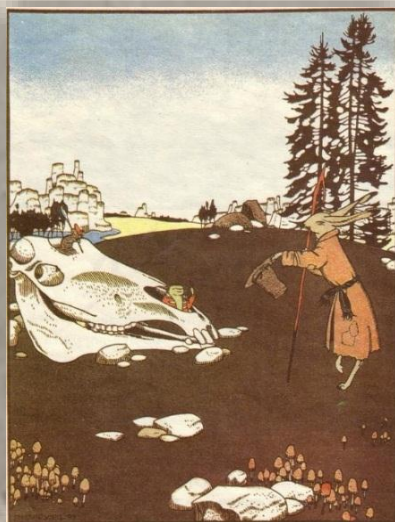

*Георгій Нарбут в Єрмітажі,
(1914 р.)*

Ілюстрації Георгія Нарбута до казок

На початку 1917 р. Георгій Нарбут – один із найзабезпеченіших художників Санкт-Петербурга.

Усіх прийшов до молодого художника після оформлення серії дитячих книжок-зошитів.

Відразу після більшовицького перевороту 1917 року Нарбут кинув столицю імперії й прибув до Києва, щоб взяти найактивнішу участь у відродженні вітчизняного мистецтва й культури. Розпочався новий етап його творчої діяльності. В особі Нарбута Україна отримала не лише майстра високої культури, а й ентузіаста та патріота, який готовий був віддати увесь свій талант і килючу енергію справі розбудови національної культури.

У 1917 році з ініціативи видатних діячів культури, науки і мистецтва була створена Українська академія мистецтв.

*Стоять (зліва направо): Т. Нарбут, В. Кричевський, М. Бойчук.
Сидять (зліва направо): А. Маневич, О. Мурашко, Ф. Кричевський, М. Трушевський, Стещенко, М. Бурачек.*

МАЙСТЕРНЯ
ПРОФЕСОРА
Г. НАРБУТА
—
ГРАФІКА

В вересні 1917 року Т. Нарбута було обрано професором – керівником графічної майстерні новоствореної Української академії мистецтв. Георгій Іванович жив проблемами Академії, займаючись усім, від створення печатки до вирішення фінансових питань. А вже в 1918 році, в найважливіший для Академії час, він був обраний ректором Академії.

НАРБУТ

Обкладинка проекту великого герба
Української Держави

Нарбуту довелося жити і творити у часи, коли будувалася Українська держава. Відбувалося це під час Української революції 1917-1920 років. Спочатку Українська Народна Республіка, згодом – Українська Держава Гетьмана Скоропадського. А тому була потреба створити нові державні символи. Наприкінці листопада 1917 року було дано доручення розробити дизайн української валюти. Розробляти герб, печатку, грошові куїюри доручають Г. Нарбуту. Він почав також працювати на створення проекту великого герба.

На сьогодні ці роботи не відомі, але до нас дійшла обкладинка проекту. У ній художник зобразив з одного боку фігури гетьмана, вченого та козака Мамаю, що напевно мали символізувати: державне управління, освіченість та ментальність. Ці фігури зображені на фоні геральдичного дерева. З іншого боку – біля обеліску стоїть робітник зі щитом на якому зображений тризуб.

На жаль, ідеалістичним надіям Георгія Нарбута про українця нового ХХ століття не судилося здійснитися. Українська Держава проіснувала трохи більше півроку...

Загалом, про Нарбута справедливо кажуть, що він графічно зафіксував цілу добу нашої державності. За час Української Держави художник створив ескізи українських грошей номіналом 10, 100 і 500 гривень. Друкувалися вони в Берліні, звідки їх доставляли в Україну літаками (із загалом 24 випущених у 1917–1920 роках банкнот, 13 – авторства Нарбута). Він був першою людиною після Володимира Великого та Ярослава Мудрого, хто зобразив тризуб на українських грошах, через що його ще називають батьком українських грошей.

Працюючи над малюнком першого українського грошового знаку, Нарбут створив особливий глибоко національний малюнок у стилі українського бароко. Їх мистецьку вартість відзначали найкваліфікованіші майстри друкарства з Франції і Німеччини. В першій українській банкноті лише на одній зі сторін художник використав 9 варіантів оригінального шрифту.

Найціннішою вважається ескіз Нарбутової банкноти номіналом 100 гривень, на якій зображено молоду українську селянку зі снопом пшениці та чоловіка у фартуху, що сирається на молот, – символ українського робітництва, в обрамленні вінка з квітів, плодів, овочів, пшениці.

18 липня 1918 року гетьман Павло Скоропадський затвердив створену Нарбутом малу Державну печатку, на якій зображено козака з мушкетом в обрамленні барочного картуша. Зверху над козаком Нарбут розміщує тризуб, який присутній також на багатьох інших роботах графіка.

Проект печатки Державного Секретарства, 1918.
Колекція Національного художнього музею України

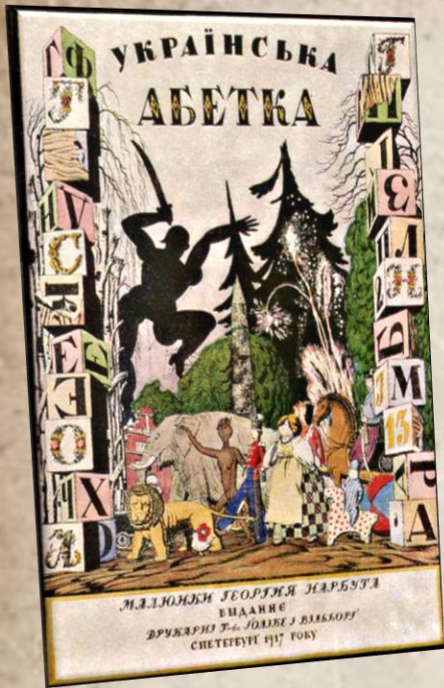

Проект печатки Української державної академії мистецтв. 1918 р.

На підставі закону Центральної Ради від 18 квітня 1918 р., замість зниклих з обігу розмінних монет, були випущені марки-гроші номіналом від 10 до 50 шагів. Першу серію, названу «шагівковою», друкували на тонкому картоні з написом на звороті «Ходять нарівні з дзвінкою монетою». На одній з марок була зображена «Молода Україна» – алегорія у вигляді дівчини з вінком на голові.

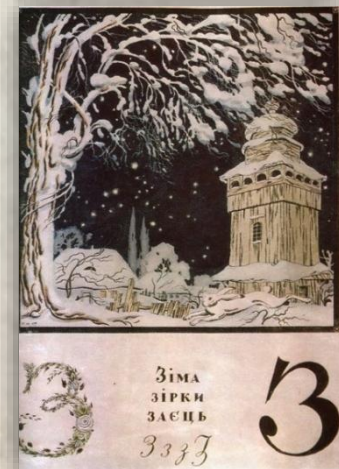
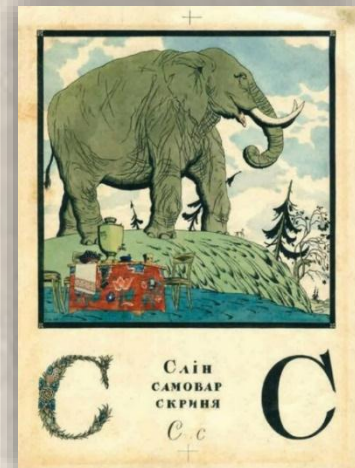
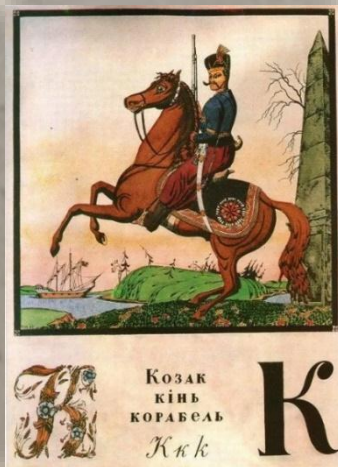
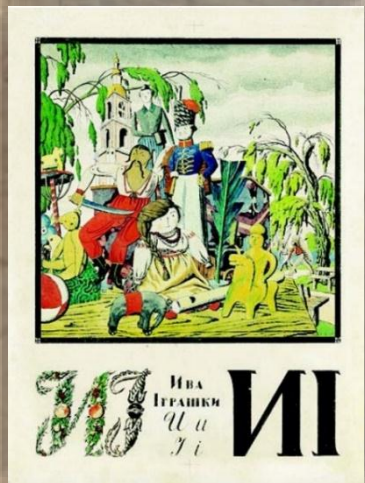

Малий герб Української держави, 1918 р.

Головною у творчості мишця була робота над графічною серією «Українська абетка», що стала найвищим злетом його обдарування. В малюнках до абетки виявилось власноручне натхнення художника поєднання фантастики, поетичності й гумору. Роботу над абеткою Нарбут розпочав ще в Петербурзі, виконав лише 15 аркушів, які вражають майстерністю та зрілістю графічного мислення майстра.

У вересні 1917 року Нарбут узяв із собою до Києва оригінали виконаних малюнків «Абетки» і продовжував її закінчувати у Києві, але, на жаль, видання цієї чудової праці йому так і не вдалося здійснити.

Ілюстрації для абетки найовніні гумором та фантазійними малюнками. В композиціях переоплітаються витонченість й простота. Художник, ніби поет, малюнками писав вірші.

Георгій Нарбут мав фотографічну пам'ять, яка допомагала безпомилково відтворювати складний орнаменти навіть за кілька років після того, як він побачив його лише раз.

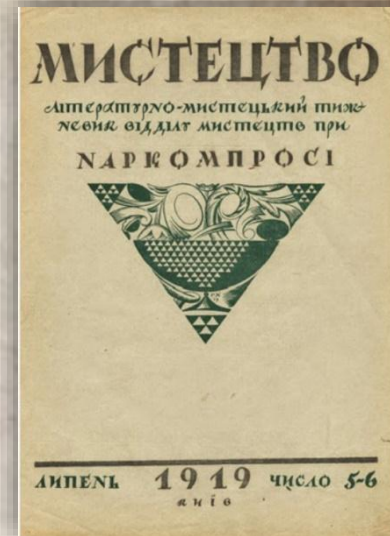
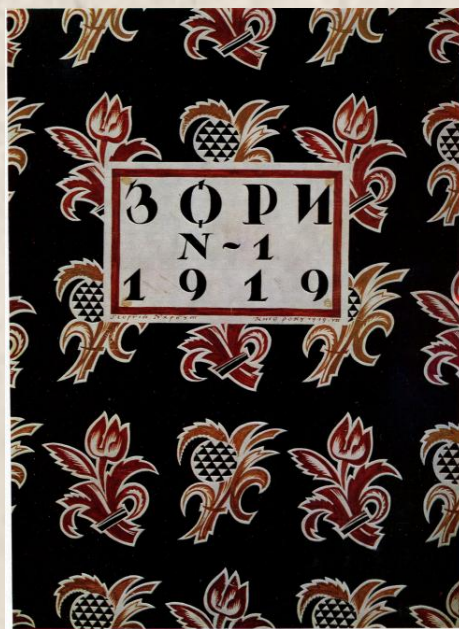
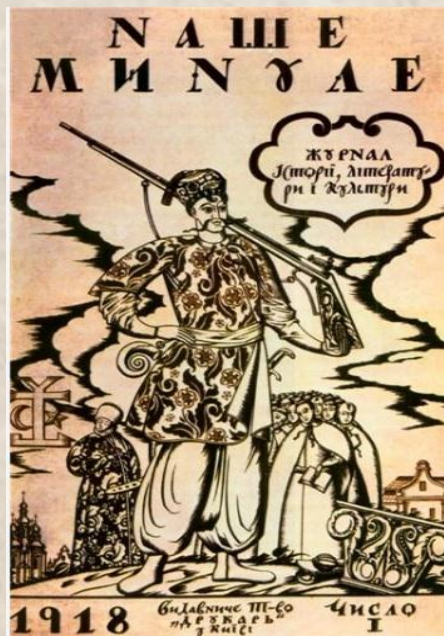
Велике враження на хлопчика ще в дитинстві справили українські вишиванки, мальовані печі, вишиванки, орнаменти килимів, кераміки, побачені по селянських хатах, про що він згадував упродовж життя і до мотивів яких повсякчас у різних формах повертався.

До речі, малював художник як правою, так і лівою рукою.

Георгій Нарбут, маючи величезний авторитет у художніх колах, за короткий час зумів своєю творчістю кардинально змінити уявлення про місце книжкової графіки в культурному житті суспільства.

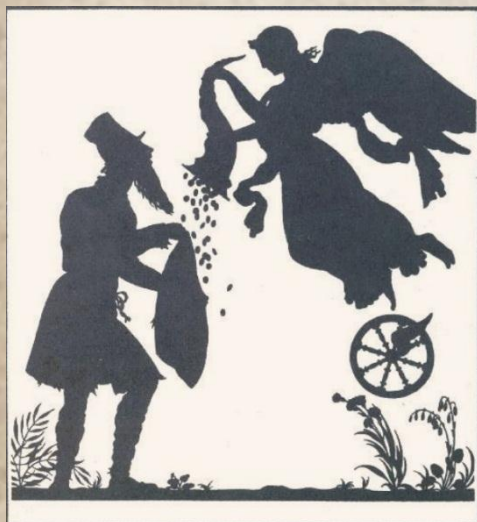
Журнальні обкладинки у виконанні Г. Нарбута

В основі його робіт лежали українські фольклорні мотиви. Ілюстрації художника публікувалися в десятиці найпопулярніших журналів, таких як «Зоря», «Мистецтво», «Наше минуле» та ін.

Силуети Георгія Нарбуца

Цікавою сторінкою книги творчості Нарбуца є його силуетні портрети: сімейні, де зображені сам художник із дружиною та дітьми, з друзями, однодумцями або як ілюстрації до книг.

«Еней з військом»

В 1919 році Георгій Нарбут задумує оригінальний цикл кольорових ілюстрацій до твору української класики – поети Івана Котляревського «Енеїда». Через передчасну смерть він встиг виконати лише одну ілюстрацію, у якій зумів поєднати риси української ікони, народної картини та монументального малярства з героїчним духом, притаманним поеті Івана Котляревського. Нарбут славить козаків, надавши їм зовнішності античних героїв. Чистими кольорами, перейнятими з українських барокових ікон та козацьких портретів він втілює високу патріотичну ідею служіння народові, робить її особливо актуальною в час визвольних змагань і боротьби за Українську Народну Республіку.

«...Самих глибин народного духу пізнав він і виявив в останніх своїх творах... Георгій Нарбут був українцем не тільки по крові, мові, переконанням – українською стихією насичені і всі його твори, і формальне джерело його генія б'є незмінно з рідного чорнозему Чернігівщини»

Федір Ернст, мистецтвознавець

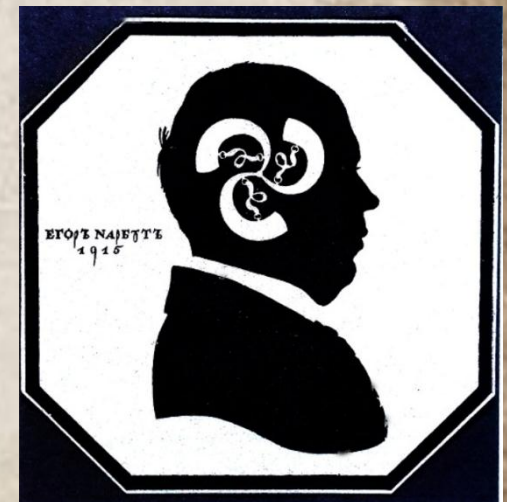
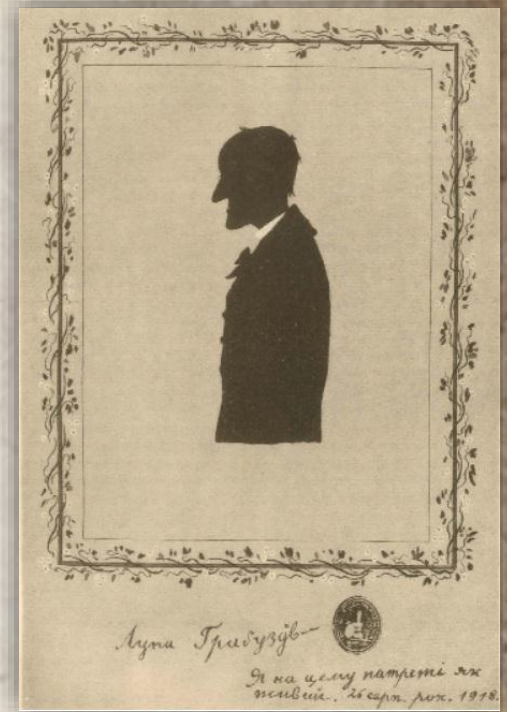

*Автопортрет Т. Нарбути
з його Alter ego - Луною
Трабуздовим*

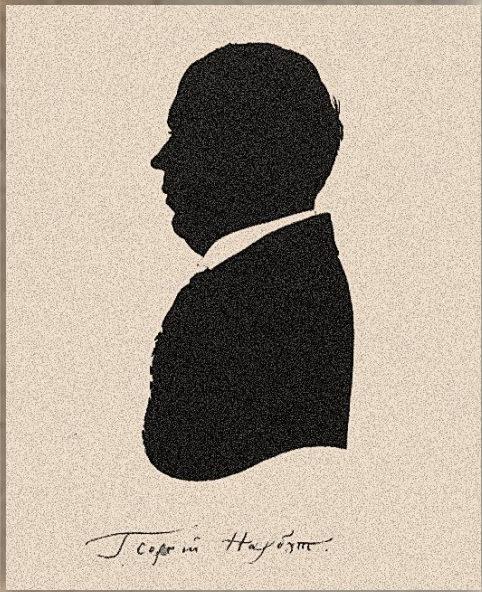
Нарбут був людиною енергійною, імпіпульсивною, неймовірно працьовитим, любив українську сатиру, фольклор, у нього було дуже живе почуття гумору, про що згадували його сучасники. Художники, поети, письменники та інші люди науки і мистецтва тогочасного Києва часто збиралися на квартирі, де мешкав Нарбут. Моді ж з'явився містифікаційний Луна Трабуздов (український Козьма Прутков). Уому розробили солідний родовід аж від часів Хмельницького, від його імені вівся щоденник «Діаріум» – збірка різних веселих історій, писалися спогади та вірші.

«Нишній, рожевоцокий, кремезний і вбраний по-українськи, то з усмішкою, а то зі строгою діловитістю, він полонив своєю мовою, говіркою, слівцями всілякими, дотепністю і знаннями, вражав начитаністю для художника надзвичайною, ерудит був справжній»

*Георгій Лукомський,
дослідник давньої української архітектури*

НАРБУТ

Останні місяці його життя минули на тлі драматичних воєнних перипетій – у Києві регулярно змінювалася влада. Невдовзі Георгій Іванович захворів на тиф, після чого страждав від його ускладнень.

Поки це він навчав молодих художників і провадив у своєму помешканні щось на зразок таємного товариства. Навіть будучи прикутим до ліжка, Нарбут практично не випускав із рук олівця.

Однак хвороба прогресувала. Звістку про те, що Київ опинився в руках польсько-української армії, Нарбут зустрів у лікарні. Йому зробили операцію, але покращення не настало.

23 травня 1920 року, за два тижні після того, як армія УНР знову увійшла до Києва, 34-річний художник помер. Поховали його не в жалобному чорному костюмі, а в улюбленому темно-синьому козацькому жупані зі срібними гудзиками, в якому Георгій Іванович, сиравжній поціновувач українських старожитностей, останнім часом приязно зустрічав гостей...

Могила митця на Байковому кладовищі збереглася до наших днів.

Сучасний історик Сергій Білокінь, досліджуючи творчий і життєвий шлях українського графіка, віднайшов цікаві паралелі між Георгієм Нарбутом і Марасом Шевченком. Народились вони в один день – 9 березня. Нарбут і Шевченко були зачаровані козацькою романтикою, тривалий час мали «немербурзьку происку», але залишилися українськими митцями та започаткували зліт української культури.

Г. Нарбут завжди пишався своїм корінням. Захоплюючись козаччиною, досліджував історію України, вивчав українські старожитності та пам'ятки. Попри тривалий час проживання за межами країни художник не тільки творив в українському стилі, але й спілкувався українською літературною мовою. Після переїзду до Києва Нарбут став творцем «українського стилю» у графіці, а своїми творами дав творчий заповіт наступним поколінням українських графіків.

Марас Шевченко є творцем ідентичності українського народу та знаковою постаттю національної пам'яті України. Його творчість сприяла розвитку й встановленню нової української літератури.

Між іншим, в останні роки життя Нарбут оформив книгу українського літературознавства Павла Зайцева «Оксана, перше кохання Шевченка».

Джерела із фондів НМТБ

- ❖ *Гайдук Віктор Батько перших українських грошових знаків та державної символіки : (Слово про Георгія Івановича Нарбута) / В. Гайдук // Наука і суспільство. – 2019. – № 7/8. – С. 26-31.*
- ❖ *Мешкова Наталія. Із сузір'я Нарбутів. У Березівській ОТГ на Сумщині не забувають і шанують відомих земляків, які прославили рідну землю на весь світ / Н. Мешкова // Урядовий кур'єр. – 2021. – 18 грудня. – С. 6.*
- ❖ *Основоположник національної графіки : до 125-річчя від дня народження Г. Г. Нарбута (1886-1920) / С. С. Савченко // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2011. – № 1. – С. 100-105*
- ❖ *Українська графіка : ХІ - початку ХХ ст: альбом / Авт.-упоряд. А. О. В'юнник. – Київ : Мистецтво, 1994. – 328 с : іл.*
- ❖ *Чорна Світлана. Історія творчості художника Георгія Нарбута видана англійською / С. Чорна // Голос України. – 2020. – 14 листопада. – С. 5.*
- ❖ *Чорна, Світлана. Художник, який повернув державі її тисячолітній герб – тризуб [Георгій Нарбут – видатний графік та ілюстратор] / С. Чорна // Голос України. – 2019. – 27 березня. – С. 1, 6.*
- ❖ *Маров, Г. Ф. 100 видатних імен України / Г. Ф. Маров. – Київ : Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – 496 с.*

Використані електронні джерела

- ❖ Агеєва Віра Турток Георгія Нарбута і таємна ложка дев'яти стріл [Електронний ресурс] / В. Агеєва // Незалежний культурологічний часопис <Ї>. – Режим доступу: <https://ji-magazine.lviv.ua/2022/ageyeva-gurtok-narbuta.htm>, вільний (дата звернення: 06.03.24).
- ❖ Білошенко Богдан Георгій Нарбут: батько українських грошей і творець національного графічного стилю [Електронний ресурс] / Б. Білошенко // МиКиїв. – Режим доступу: <https://tykyiv.com/people/znaiomimosia-z-tvorchistiu-odnogo-z-naiviznachnishikh-grafikov-ukrayini-georgiia-narbut/>, вільний (дата звернення: 10.01.24).
- ❖ Георгій Нарбут – найвідоміший графік сучасності [Електронний ресурс] / Рідна країна. – Режим доступу: <https://ridna.ua/2013/03/georhij-narbut-najvidomishyj-hrafik-suchasnosti/> вільний (дата звернення: 07.03.24).
- ❖ Триневич Віктор Георгій Нарбут малював правою і лівою рукою [Електронний ресурс] / В. Триневич // Gazeta.ua. – Режим доступу: <https://gazeta.ua/articles/history-journal/georgij-narbut-malyuvav-pravoju-i-livoju-rukoju/373188>, вільний (дата звернення: 25.12.2023).
- ❖ Фудник Ігор Останні дні Георгія Нарбута [Електронний ресурс] / І. Фудник // Локальна історія. – режим доступу: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/ostainni-dni-georgiia-narbuta/> вільний (дата звернення: 19.02.24). – Назва з екрана.

- ❖ *Нарбут Георгій Іванович* [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%BD%D1%80%D0%BD%D1%83%D1%82_%D0%93%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%87, вільний (дата звернення: 26.02.24).
- ❖ *Напонова Вікторія З фондів ММХ. Українська стихія Георгія Нарбута* [Електронний ресурс] / В. Напонова // Управління культури і туризму Хмельницької міської ради. – Режим доступу: <https://www.kult.km.ua/news/view/790-z-fondiv-mimh-ukrajins-ka-stihiya-georgiya-narbuta>, вільний (дата звернення: 11.01.24).
- ❖ *Троїцька Лілія Українські гроші Нарбута* [Електронний ресурс] / Л. Троїцька // Перспектива. Інформ. портал м. Немішин. – Режим доступу: <https://perspekt.org.ua/articles/ukrainski-groschi-narbuta>, вільний (дата звернення: 19.02.24).
- ❖ *Чадюк Марія «Сила нації, що відроджується». Як Георгій Нарбут зробив давню мистецьку спадщину частиною сучасності* [Електронний ресурс] / М. Чадюк // Газета День. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/article/istoriya-i-ya/syla-natsiyi-shcho-vidrodzhuetsya>, вільний (дата звернення: 19.02.24).
- ❖ *Яручик Олександра «Українська абетка. Малюнки Георгія Нарбута» і «Нарбут. Студії. Спогади. Листи»* [Електронний ресурс] / О. Яручик // Центр ім. Митрополита Андрія Мептицького. – Режим доступу: <https://center.ucu.edu.ua/biblioteka-novyny/ukrayinska-abetka-malyunky-georgiya-narbuta-i-narbut-studiyi-sporady-lysty/>, вільний (дата звернення: 16.02.24).

Дякуємо за увагу!

*Матеріал збрала та випорядкувала
Суровенко Жанна, завідувачка відділу
обслуговування
науково-технічної бібліотеки
Вінницького національного технічного
університету
library@vntu.edu.ua*

**Вінниця
2024**

